

Analiza oblikovne in tvorbnosti dijakov na primeru tujih priimkov moškega spola

Ana ROTOVNIK OMERZU

Erudio zasebna gimnazija

ana.rotovnikomerzu@gmail.com

Izvleček¹

Pričujoči prispevek obravnava problematiko podaljševanja osnove pri pregibanju in tvorbi svojilnih pridevnikov na primeru tujih priimkov, katerih nosilci so osebe moškega spola. V teoretičnem delu so predstavljene ugotovitve s področja raziskovanja podaljšave večzložnih tujih priimkov moškega spola in učna gradiva, ki prispevajo k razvijanju oblikovne in tvorbnosti jezikovne zmožnosti. V empiričnem delu so predstavljeni izsledki raziskave, v kateri je sodelovalo 305 dijakov 3. letnika slovenskih splošnih gimnazij. Dijaki v večini sledijo aktualni jezikovni normi in osnove priimkov glede na normativna pravila (ne)podaljšujejo. Odstopanja od trenutnih napotil Slovenskega pravopisa (2001) izkazuje le ena skupina priimkov – priimki z osnovo na *-r* in nemim *e* (tip *Moliere*, *Shakespeare*). Razloge za to lahko pripišemo ali nepoznavanju jezikovnih pravil ali pravopisnim napotilom, ki niso v skladu s prevladujočo rabo.

Ključne besede: besedotvorje, oblikoslovje, prevzeta osebna lastna imena, tvorbnost zmožnost, učni načrt, pregibanje tujih moških priimkov

Analysis of the Students' Morphological and Formation Competence in Case of Foreign Masculine Surnames

The following contribution deals with the problematic of prolonging the base through the declension and formation of possessive pronouns in

1 Prispevek temelji na ugotovitvah magistrskega dela z naslovom *(Ne)podaljševanje večzložnih tujih priimkov moškega spola z osnovo na -r pri dijakih in dijakinjah v 3. letniku splošnih gimnazij*, ki je nastalo pod mentorstvom dr. Irene Stramljič Breznik na Oddelku za slovenske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Mariboru.

the case of foreign masculine surnames, based on the sample of 3rd year secondary school students. The theoretical part presents the findings in the field of researching the prolongation of polysyllabic foreign masculine surnames and the school materials which contribute to the development of morphological and formational linguistic ability. The empirical part presents the research which included 305 3rd year secondary school students. The respondents mostly follow the current linguistic norm and, according to the rule, (do not) prolong the surname base. Deviations from the current guidelines by The Slovene Orthography (2001) are shown only in one group of surnames – the ones with the base ending in -r and a silent e (type Moliere, Shakespeare, Voltaire). The reasons for this can be found either in not knowing the rules or in spelling guidelines, which are not in line with the prevailing use.

Keywords: word formation, morphology, foreign proper nouns, word-formational ability, curriculum, inflection of foreign male surnames

1 Uvod

Raziskovalci slovenskega jezika pri pregibanju tujih moških lastnih imen (*Shakespeare, Nymmer, Lavosier, Hofer*) opažajo omahovanje med trenutno pravopisno normo in rabo (Černivec idr., 2021; Rotovnik Omerzu in Stramljič Breznik, 2022). Jezikovno rabo kažejo korpusi slovenskega jezika, pomembno pa k razvijanju jezikovne kulture in izoblikovanju piščočega prispevajo učna gradiva, ki jih učitelji in učenci uporabljajo v učnem procesu. Zanimalo nas je, pri katerih skupinah tujih moških priimkov osnovo neobvezno podaljšujejo dijaki in dijakinje² v slovenskih splošnih gimnazijah ter kako se njihove izbire razlikujejo od trenutnih napotil Slovenskega pravopisa (2001). Dijaki v okviru učnih ur slovenščine razvijajo različne jezikovne zmožnosti, ki jih predpisuje *Učni načrt za slovenščino* (Poznanovič Jezeršek idr., 2008). K razvijanju teh pa pripomorejo tudi učna gradiva, zato je bila opravljena analiza nekaterih učbenikov in (samostojnih) delovnih zvezkov za slovenščino v gimnazijah. Dijaki v šolskih (maturitetnih) esejih in pri tvorbi neumetnostnih besedil pregibajo tuje

2 V nadaljevanju sem za moško (dijaki) in žensko (dijakinje) obliko uporabljala obliko dijaki po načelu splošne nevtralnosti moškega slovničnega spola v slovenščini.

prevzete priimke, a se o tem – kot kažejo učna gradiva – ne poučijo v okviru učnih ur, namenjenih jeziku.

Namen prispevka je predstaviti ugotovitve magistrskega dela z naslovom *(Ne)podaljševanje večzložnih tujih priimkov moškega spola z osnovo na -r pri dijakih in dijakinjah v 3. letniku splošnih gimnazij*. Delo nakazuje nove jezikovne smernice in z vključeno znanstveno študijo primera prinaša pomembna spoznanja s področja predrugačenja pravopisne norme. V prispevku so povzeta teoretična izhodišča, ki so že nastala za podaljšavo eno- in večzložnih tujih priimkov moškega spola ter analiza učnega gradiva – kako to razvija oblikovno in tvorbnostno zmožnost pri dijakih. V empiričnem delu je predstavljena raziskava, v kateri je sodelovalo 305 dijakov in dijakinj 3. letnika splošnih gimnazij v Sloveniji.

2 Podaljšava večzložnih tujih priimkov moškega spola z osnovo na -r

Pregibanje tujih moških lastnih imen v slovenskem knjižnem jeziku se velikokrat zelo razlikuje od pregibanja v rabi (Černivec idr. 2021: 5, 7), še posebej glede podaljšave osnove z *-j*. Večje omahovanje je posebej opazno pri prevzetih, tujih priimkih, saj je predvsem za tvorbo svojilnih oblik nujno poznavanje izgovora priimka v izvornem jeziku. Mirtič (2016) pojasnjuje, da je razlog za tovrstno omahovanje jezikovnozgodovinski, in sicer zgodovinski razvoj praslovenskega mehkega *r* – v izglasju in pred soglasniki je *r* otrdel, pred samoglasniki pa se oblikoval v zvezo *rj*. Sklanjatvena vzorca samostalnikov z otrdelim in mehkim *r* sta sovpadla, zato se še danes veliko tovrstnih samostalnikov moškega spola uvršča v obe sklanjatvi ((neobvezna) podaljšava osnove z *-j*).

Podaljšavo z *-j* *Slovenski pravopis* (2001) obravnava v okviru poglavja *Posebnosti 1. moške (o-jevske) sklanjatve*, in sicer v členih 780–782. Pravopis določa, da osnovo tako v pisavi kot v izgovoru z *-j* daljšajo samostalniki, katerih osnova se v govoru končuje na *-r*, *-i/-í* ali *-u/-ú*, *-ó* ali *-á* in na *-e/-é* (če se osnova ne podaljšuje s *-t* in če seveda *-e* ni končnica), primer: *Schiller Schillerja, Sever Severja*. Podaljšave z *-j* ne poznajo nekatere skupine samostalnikov, čeprav

se njihova osnova konča na *-r*. To so: (neprevzete) enozložnice – *mir, dar*; izglagolske izpeljanke in zloženke – *govor, samomor*; osnove, ki se končujejo na neobstojni samoglasnik + *r* – *veter vetra, blagor blagra*; nekaj drugih besed: *sever, Madžar, Alžir* (Slovenski pravopis 2001: 90). Helena Dobrovoljc (2014) v *Jezikovni svetovalnici* na vprašanje o daljšanju osnove z *-j* pri imenih, ki se končajo na izgovorni *-r*, opozarja, da nimamo systemskega določila, ki bi predvidevalo daljšanje osnove pri pregibanju, zato lahko v rabi zasledimo več različnih rešitev: samostalniki, ki osnovo podaljšujejo z *-j* (*motor motorja*), samostalniki, ki osnove ne podaljšujejo (izpad polglasnika – *meter metra*) ali dopuščajo obe možnosti (*Shakespearja/Shakespeareara, amperja/ampera*). Glede na to, da *Slovenski pravopis* (2001) o daljšanju osnove z *-j* pri priimkih na pisni ali izgovorni *-r* ne daje končnega odgovora, bi bilo smiselno upoštevati Toporišičevo (2004: 280) razdelitev tovrstnih samostalnikov na eno- in večzložne. Pri enozložnih samostalnikih sledimo priporočilu pravopisa (§ 780) in slovnice: enozložnih neprevzetih besed, katerih osnova se konča na pisni ali izgovorni *-r*, ter besed z zvezo [ər] ne podaljšujemo (*mir miru, oder odra*, razen nekaterih izjem: *car, far, star*). Samostalnike z večzložno osnovo, ki se konča na pisni ali izgovorni *-r*, pa podaljšujemo z *-j* (*helikopter helikopterja, Sever Severja*).

Vranjek Ošlak (2020) zapiše, da imamo v slovenščini težave pri pregibanju imen, ki se končujejo na *-er*, saj se lahko *e* izgovarja polglasniško, a je izpad neobstojnega polglasnika v končnici manj pogost kot v domačih besedah, zato prevzeta (in novejša) imena večinoma pregibamo s podaljševanjem osnove. Rotovnik Omerzu in Stramljič Breznik (2022) v študiji na gradivu 86 tujih priimkov, katerih nosilci so osebe moškega spola, ugotavljata, pri kateri skupini priimkov glede na položaj črke *-r* v osnovi pri podaljševanju te prihaja do največjega omahovanja med jezikovno rabo (v korpusih Gigafida 2.0, Nova beseda in KAS) in normo. Opazen odmik od predpisane norme se kaže pri priimkih z osnovno na *-r* in nimam *e* (tip *Shakespeare, Moliere, Voltaire*). Slovenski pravopis (2001) namreč v pravilih in slovarskem delu na prvo mesto v dvojničnem paru (med kvalifikator *in*) postavi obliko s podaljšavo pri pregibanju, čeprav na

drugi strani korpusni podatki kažejo, da jezikovni uporabniki podaljšave z *-j* pri pregibanju ne uresničujejo ali jo le redko.

3 Razvijanje tvorbnih in oblikovnih zmožnosti v učnih gradivih za slovenščino v gimnazijah in srednjih strokovnih šolah

Najpogostejši učni gradivi, ki jih pri pouku slovenščine uporabljajo učitelji in učenci, sta učbenik in delovni zvezek. Učbenik ima pomembno vlogo pri posredovanju učnih vsebin, saj učiteljem pomaga pri izvajanju pouka, učencem pa pri usvajanju učnih ciljev (Uлага in Javornik Krečič 2016: 36). Natančno definicijo tega, kaj je učbenik, opredeljuje posamezni šolski sistem. Okvirno lahko učbenik definiramo kot: »Učno sredstvo oz. učni vir tekstovni učni medij, ki kot del izobraževalne tehnologije pripomore k učinkovitosti pouka in samostojnega učenja« (Kovač idr., 2005: 20). Za interpretacijo rezultatov izvedene raziskave so bila pregledana učna gradiva za slovenščino v 2. letniku gimnazij, ki so jih (predpostavljamo) uporabljali tudi anketirani: *Barve jezike* (Slemenjak idr., 2021; 2021a); *Na pragu besedila 2, izdaja s plusom 2* (Križaj idr., 2021; 2021a); *Slovenščina 2, Moč jezika* (Krapš Vodopivec idr., 2022); *Slovenščina, Z besedo do besede 2* (Vogel idr., 2016; 2016a).

S pregledom učbenikov in (samostojnih) delovnih zvezkov smo ugotovili, da v poglavjih o besednih vrstah učna gradiva v poglavju o teoriji opozorijo na podaljševanje osnove eno- in večzložnih samostalnikov moškega spola, in sicer v okviru sprememb osnove samostalnikov, ki spadajo v 1. moško sklanjatev. Na problematiko podaljševanja večzložne osnove pri tujih priimkih, katerih nosilci so osebe moškega spola, opozori le gradivo *Na pragu besedila 2 – izdaja s plusom* (Križaj idr., 2021; 2021a), in sicer z nalogo, pri kateri morajo dijaki zapisati obliko imena *William Shakespeare* v roditeljskem in orodniškem. Sklanjanje tujih lastnih imen in tvorba svojilnih pridevnikov iz teh sta tako glede na učni načrt in pregledano učno gradivo dojeta kot nadgradnja znanja. Dijaki razvijajo oblikovno zmožnost besede (spremembe pri sklanjanju samostalnikov) in tvorbnost zmožnost (tvorba svojilnih pridevnikov), h kateri pregledana učbeniška

gradiva pristopajo sistematično. Nobeno od pregledanih učnih gradiv ne posveča pozornosti tvorbi svojilnih pridevnikov iz tujih priimkov moškega spola.

4 (Ne)podaljševanje večzložnih tujih priimkov moškega spola z osnovo na -r pri dijakih in dijakinjah v 3. letniku gimnazije

4.1 Namen raziskave in predstavitev vzorca

Namen raziskave je bil opraviti analizo oblikovne in tvorbne zmožnosti (ne)podaljševanja osnove pri večzložnih tujih priimkih moškega spola z osnovo na -r pri dijakih in dijakinja v 3. letniku splošnih gimnazij glede na zaključno oceno v 2. letniku gimnazije v šolskem letu 2021/2022 in motivacijo pri izbiri oblike tujega priimka s podaljšavo ali brez nje.

Uporabljena je bila metoda anketiranja s pomočjo spletnega orodja 1KA. Povezava do ankete z opisom in namenom raziskave je bila posredovana profesoricom in profesorjem slovenščine, ki poučujejo v 3. letniku gimnazij, saj smo predvideli, da imajo ti dijaki že – v skladu z učnim načrtom – usvojeno tvorbno in oblikovno zmožnost. V anketo je bilo (med drugim) vključenih 20 priimkov, ki so bili razdeljeni v štiri skupine glede na položaj črke r v osnovi večzložnega tujega priimka, katerega nosilec je oseba moškega spola (Tabela 1). Izbrani so bili priimki, ki so imeli v jezikovni študiji primera (Rotovnik Omerzu in Stramljič Breznik, 2022) najvišje število pojavitev v korpusih, dijaki pa jih poznajo iz pouka različnih učnih predmetov. Vsakemu priimku smo v anketi dodali tudi podatek o izgovoru. Anketirani so morali pri vsakem od 20 priimkov izbrati, katera oblika rodilnika in svojilnega pridevnika se jim zdi pravilnejša – tista s podaljšavo ali brez nje.

Tabela 1: Priimki, vključeni v raziskavo glede na položaj črke -r v osnovi, z oblikama za roditeljski in svojilni pridevnik

Skupine priimkov	Izbrani priimki	Obliki/-e za roditeljski pridevnik	Obliki za svojilni pridevnik
1. Podaljšava z -j pri priimkih z osnovo na -r in končnicama -a in -o	<i>Avogadro</i>	<i>Avogadra/ *³Avogadrja</i>	<i>Avogadrov/ *Avogadrjev</i>
	<i>Bandura</i>	<i>Bandura, Bandure/ *Bandurja</i>	<i>Bandurov/ *Bandurjev</i>
	<i>Castro</i>	<i>Castra/ *Castrja</i>	<i>Castrov/ *Castrjev</i>
	<i>Kundera</i>	<i>Kundera, Kundere/ *Kunderja</i>	<i>Kunderov/ *Kunderjev</i>
	<i>Guevara</i>	<i>Guevara/ *Guevarja</i>	<i>Guevarov/ *Guevarjev</i>
2. Podaljšava z -j pri priimkih z osnovo na -r in nemim e	<i>Molière</i>	<i>*Molièra/ Molièrja</i>	<i>*Molièrov/ Molièrjev</i>
	<i>Moore</i>	<i>Moora/ *Moorja</i>	<i>Moorov/ *Moorjev</i>
	<i>(de) Saussure</i>	<i>*(de) Saussura/ (de) Saussurja</i>	<i>*(de) Saussurov/ (de) Saussurjev</i>
	<i>Shakespeare</i>	<i>*Shakespearja/ Shakespearja</i>	<i>*Shakespearov/ Shakespearjev</i>
	<i>Voltaire</i>	<i>*Voltaire/ Voltairja</i>	<i>*Voltairev/ Voltairjev</i>
3. Podaljšava z -j pri priimkih z ničto končnico in naglasom na nezadnjem zlogu	<i>Becker</i>	<i>*Beckera/ Beckerja</i>	<i>*Beckerov/ Beckerjev</i>
	<i>Cooper</i>	<i>*Coopera, Coopra/ Copperja, Cooprja</i>	<i>*Cooperov, Cooprov/ Cooperjev, Cooprjev</i>
	<i>Heidegger</i>	<i>*Heideggra/ Heideggerja</i>	<i>Heideggrov/ Heideggerjev</i>
	<i>Hitler</i>	<i>*Hitlera/ Hitlerja</i>	<i>*Hitlerov/ Hitlerjev</i>
	<i>Potter</i>	<i>*Pottera/ Potterja</i>	<i>*Potterov/ Potterjev</i>

3 Zvezdica ob priimku označuje obliko, ki ni skladna s teoretičnimi izhodišči članka in napoliti normativnih priručnikov.

Skupine priimkov	Izbrani priimki	Obliki/-e za roditeljski	Obliki za svojilni pridevnik
4. Podaljšava z -j pri priimkih z ničto končnico in naglasom na zadnjem zlogu	<i>Althusser</i>	* <i>Althussera/Althusserja</i>	* <i>Althusserov/Althusserjev</i>
	<i>Fourier</i>	<i>Fouriera/</i> * <i>Fourierja</i>	<i>Fourierov/</i> * <i>Fourierjev</i>
	<i>La Corbusier</i>	<i>La Corbusiera/</i> * <i>La Corbusierja</i>	<i>La Corbusierov/</i> * <i>La Corbusierjev</i>
	<i>Pasteur</i>	* <i>Pasteura/</i> <i>Pasteurja</i>	* <i>Pasteurov/</i> <i>Pasteurjev</i>
	<i>Renoir</i>	* <i>Renoira/</i> <i>Renoirja</i>	* <i>Renoirov/</i> <i>Renoirjev</i>

Raziskava je bila izvedena v mesecih septembru in oktobru 2022 na vzorcu 305 dijakov in dijakinj splošnih gimnazij, ki prihajajo iz treh različnih pokrajin – Gorenjske, Štajerske in Prekmurja. Dijaki so anketo reševali pri pouku slovenščine na računalnikih ali mobilnih napravah pod vodstvom profesorja/-ice, ki jim pri reševanju ni smel/-a svetovati. Povprečna zaključna ocena anketiranih pri slovenščini v 2. letniku gimnazije v šolskem letu 2021/2022 je bila 3,7. Anketirani se v prostem času v večini (72 %) ne zanimajo za slovenski jezik: ne prebirajo jezikovnih novic, člankov, ne spremljajo oddaj z nasveti za pravilnejšo rabo slovenščine in ne obiskujejo Jezikovne svetovalnice. Dijakom in dijakinjam, vključenih v anketo, šole v večini (64 %) ponujajo dodatne aktivnosti (ni nujno, da so vanje tudi vključeni), s katerimi lahko nadgrajujejo svoje znanje: krožki, ure dodatnega pouka, tekmovanja s področja slovenščine.

4.2 Rezultati raziskave in interpretacija

V tem podpoglavju sledi interpretacija rezultatov po posameznih skupinah priimkov. Prvo analizirano skupino predstavljajo priimki, katerih večzložna osnova se konča na pisni ali izgovorni *r* in končnici *-a* ali *-o* – *Avogadro*, *Bandura*, *Kundera*, *Castro*, *Guevara*. Priimki se sklanjajo v skladu s pravili 1. moške sklanjatve. Pri teh priimkih podaljšava (z -j) ni pričakovana. Anketirani so pri izpolnjevanju ankete izkazali prepričljivo težnjo po nepodaljševanju osnove vseh priimkov v prvi skupini.

Drugo skupino analiziranih priimkov predstavljajo priimki z osnovo na *-r* in nemim *e* – *Molière, Moore, (de) Saussure, Shakespeare, Voltaire*. Najbolj prepričljivo težjo po nepodaljševanju so anketirani izkazali pri priimku *Moore* (*Moora* (71 %)⁴, *Moorov* (70 %)), sledita mu *Molière* (*Molièra* (63 %), *Molièrov* (61 %)) in *Voltaire* (*Voltaira* (66 %), *Voltairov* (65 %)). Rezultati ankete se ujemajo s korpusno analizo, izvedeno v jezikovni študiji (Rotovnik Omerzu in Stramljič Breznik, 2022). Več neenotnosti opazimo pri priimku *Shakespeare*, pri katerem težnje ne moremo z gotovostjo nakazati. Anketirani se le z nekoliko višjim odstotkom odločajo za obliko brez podaljšave – *Shakespeara* (57 %) in *Shakespeareov* (53 %), čeprav *Slovenski pravopis* (2001) predvideva obliko s podaljšano osnovo. To lahko pripišemo težnji, ki jo izkazujejo vsi ostali priimki v tej skupini: tujim priimkov z osnovo na *-r* in nemim *e* osnove ne podaljšujemo.

Tretjo skupino analiziranih priimkov sestavljajo priimki z ničto končnico in naglasom na nezadnjem zlogu – *Becker, Cooper, Heidegger, Hitler, Potter*. Vsi priimki izkazujejo težnjo po podaljševanju osnove, kar je glede na normativna priporočila *Slovenskega pravopisa* (2001) tudi pričakovano. Priimki z ničto končnico in osnovo na *-r* ter naglasom na nezadnjem zlogu pri pregibanju osnovo podaljšujejo z *-j*. To težnjo prepričljivo izkazuje priimka *Hitler* (*Hitlerja* (87 %), *Hitlerjev* (87 %)) in *Potter* (*Poterja* (88 %), *Potterjev* (88 %)). Manj prepričljivo podaljšavo anketirani izkazujejo pri priimkih *Becker, Cooper* in *Heidegger*. Anketirani končnega *e* pred *r* kot kažejo tudi rezultati korpusne analize ne dojemajo polglasniško, zato osnovo podaljšujejo.

Četrto skupino analiziranih priimkov predstavljajo priimki z ničto končnico in naglasom na zadnjem zlogu. Pri priimkih *Althusser, Pasteur* in *Renoir* je končni *r* pisni in izgovorni (prva podskupina), pri priimkih *Fourier* in *La Corbusier* pa se končni *r* v izgovoru ne uresničuje (druga podskupina). Anketirani so se pri priimkih iz prve podskupine prepričljivo odločili za podaljševanje osnove – *Althusserja* (83 %), *Althusserjev* (84 %); *Pasteurja* (75 %), *Pasteurjev* (78 %); *Renoirja* (77 %), *Renoirjev* (80 %). Rezultati so primerljivi s študijo

4 V nadaljevanju je v oklepaju ob tujem priimku moškega spola zapisan delež anketiranih, ki so izbrali določeno roditeljsko obliko ali obliko za svojilni pridevnik.

primera (Rotovnik Omerzu in Stramljič Breznik, 2022) in teoretičnimi izhodišči, saj priimki, pri katerih je kočni *-r* pisni in izgovorni, osnovo pri pregibanju podaljšujejo. V drugi podskupini priimkov bi glede na pravopisna pravila pričakovali težnjo po nepodaljševanju osnove – podaljšava z *-j* se v tovrstnih primerih uresničuje le v izgovoru ne pa tudi v zapisu. Neupoštevanje ali nepoznavanje navedenega pravila izkazuje priimek *Fourier*, ki izkazuje prepričljivo težnjo po podaljševanju osnove – *Fourierja* (70 %), *Fourierjev* (68 %). Ugotovitev ni presenetljiva, saj dijaki v okviru pouka slovenščine tovrstnih pravil tvorbe ne obravnavajo in se ravnavajo le po izgovoru. Največ oblik s podaljšavo je po podatkih korpusne analize v korpusu KAS. Pri priimku *La Corbusier* anketirani izkazujejo precej izenačene oblike s podaljšavo in brez nje.

Za interpretacijo podatkov je pomembno vedeti, na podlagi česa so anketirani izbrali ustrezno obliko priimka. Po predvidevanjih je bila motivacija večine anketiranih (74 %) pri izbiri oblike jezikovni občutek, saj so izbrali obliko, ki se jim je »bolje slišala« ali »po posluhu«. V raziskavo so bili večinoma vključeni priimki, ki so dijakom poznani, zato ne preseneča podatek, da je 22 % anketiranih priimek oz. njegovo obliko prepoznalo. Način izbire priimka je odvisen od zaključne ocene anketiranega v 2. letniku gimnazije. Statistična analiza s pomočjo orodja SPSS (Hi-kvadrat test) je pokazala, da obstaja pozitivna povezanost med zaključno oceno v 2. letniku in načinom izbire oblike tujega priimka moškega spola. Dijaki z nižjo zaključno oceno (zd (2) in db (3)) obliko priimka izbirajo »po posluhu«. Tudi v splošnem je več kot polovica vseh anketiranih označila, da obliko priimka izbira »po posluhu«. Kot je razvidno iz Tabele 2, le nekateri dijaki iz te skupine izberejo določeno obliko priimka, ker poznajo pravila ali so obliko priimka že zasledili.

Tabela 2: Hi-kvadrat za zaključno oceno v 2. letniku in za način izbire oblike tujega priimka moškega spola

		Na podlagi česa si izbral/-a tebi ustrenejšo obliko samostalnika oz. pridevnika?					Skupaj	Hi-kvadrat (sig.)
		Tista, ki se je »bolje slišala« oz. »po posluhu«.	Poznam pravila za (ne) podaljševanje osnovne pri tovrstnih priimkih.	Oblika mi je poznana, sem jo že zasledil/ zasledila.	Drugo			
Označite zaključno oceno pri slovenščini v 2. letniku gimnazije.	odl (5)	N	39	4	22	1	66	47,525 (0,000)
		%	59,1 %	6,1 %	33,3 %	1,5 %	100 %	
	pdb (4)	N	66	3	40	0	109	
		%	60,6 %	2,8 %	36,7 %	0,0 %	100 %	
	db (3)	N	85	2	5	1	93	
		%	91,4 %	2,2 %	5,4 %	1,1 %	100 %	
	zd (2)	N	37	1	1	0	39	
		%	94,9 %	2,6 %	2,6 %	0,0 %	100 %	
Skupaj	N	227	10	68	2	307		
	%	73,9 %	3,3 %	22,1 %	0,7 %	100 %		

Opomba: N = število odgovorov, f = odstotek odgovorov.

Največ odstopanj od trenutne jezikovne norme med anketiranimi je bilo pri skupini priimkov z osnovno na *-r* in nemim *e*. Slovenski pravopis (2001) pri priimkih *Molière*, *(de) Saussure*, *Shakespeare* in *Voltaire* na prvo mesto v dvojničnem paru (oblika s podaljšavo in brez nje) postavi obliko s podaljšano osnovo. Anketirani so izkazali težnjo po nepodaljševanju osnove teh priimkov. Motivacija za izbiro oblike priimka med anketiranimi je bila najpogosteje »po posluhu«. Ker anketirani med reševanjem ankete niso uporabljali jezikovnih priročnikov, da bi odločitev preverili, lahko zaključim, da tudi glede na korpusno analizo, izvedeno za namene jezikovne študije, oblika brez podaljšave pri tovrstnih priimkih zagotovo ni manj navadna dvojica. Raba tako ni usklajena z napotitvijo priročnikov, razen v

primeru priimka *Moore*, za katerega *Pravopis* (2001) v slovarskem delu navaja le obliko brez podaljšave, kar potrjujeta tudi korpusna analiza (*Moora* (100 %) in *Moorov* (100 %)) in raziskava, izvedena na vzorcu dijakov (*Moora* (71 %) in *Moorov* (70 %)).

5 Zaključek

Pravila za pregibanje in tvorbo svojilnih pridevnikov iz tujih lastnih imen so sicer res razpršena med različnimi jezikovnimi priročniki, a ugotovitve analize anketnega vprašalnika kažejo, da imajo jezikovni uporabniki več težav zaradi nepoznavanja ali nerazumevanja pravil, zato oblike tvorijo »po posluhu«. Težava so tudi neenotne rešitve v jezikovnih priročnikih, ki ne sledijo aktualnemu stanju v jeziku. K razvijanju tvorbnih (in oblikovnih) zmožnosti učna gradiva za 2. letnik gimnazije pristopajo sistematično in analitično. Pregled učnih gradiv je pokazal, da dijaki spoznajo problematiko podaljševanje eno- in večzložnih samostalnikov moškega spola, a ne na primerih tujih priimkov moškega spola. Učno gradivo omeni le podaljšavo osnove samostalnikov moškega spola, ki se končujejo na *-r*, z *-j* v neimenovalniških sklonih.

S pomočjo spletne ankete, v kateri je sodelovalo 305 dijakov in dijakinj iz različnih splošnih gimnazij v Sloveniji, smo opravili analizo oblikovne in tvorbnih zmožnosti (ne)podaljševanja osnove pri večzložnih tujih priimkih moškega spola z osnovo na *-r*. Rezultati raziskave na vzorcu dijakov in dijakinj so primerljivi z rezultati korpusne analize, izvedene v študiji primera (Rotovnik Omerzu in Stramljič Breznik 2022). Anketirani v večini sledijo aktualni jezikovni normi in rabi – osnove tujih priimkov moškega spola pri pregibanju (ne)podaljšujejo. Največ odstopanj od trenutne jezikovne norme med anketiranimi bo pri skupini priimkov z osnovo na *-r* in nemim *e*. Anketirani v skupini priimkov z osnovo na *-r* in nemim *e* tem večinoma niso podaljšali osnove. Raziskava, izvedena na vzorcu dijakov, in študija primera kažeta, da napotila slovarskega dela *Slovenskem pravopisu* (2001) niso v skladu s prevladujočo rabo, ki kaže obratno težnjo. Pri pripravi novega pravopisa bi bilo smiselno, da v njegovem slovarskem delu analizirane priimke obravnavamo po predstavljenih štirih skupinah.

Pišočim bi tako obenem omogočili jasen, sistematičen pregled problematike in hitro iskanje rešitev ob dilemi (ne)podaljševanja osnove iskanega priimka. Prav tako bi bilo treba predrugачiti vrstni red v dvojničnem paru pri nekaterih priimkih (*Shakespeare, Molière, Voltaire*), saj trenutna napotila niso v skladu s prevladujočo rabo (v rabi prevladujejo oblike z nepodaljšano osnovo), med možni dvojnici bi bilo treba vstaviti ustrezni kvalifikator in navesti pogoste pojavne oblike besednih zvez, npr. *delo Shakespeara* in *Shakespearja*.

Anketirani so oblike priimkov najpogosteje izbirali »po posluhu« ali so obliko že zasledili. V načinu izbire oblike priimka smo odkrili zanimivo povezavo: obstaja statistično značilna povezanost med zaključno oceno pri slovenščini v 2. letniku in načinom izbire oblike tujega priimka moškega spola. Dijaki, ki so imeli nižjo zaključno oceno, obliko priimka izbirajo »po posluhu«. Ne moremo trditi, da bodo dijaki z višjo zaključno oceno pogosteje izbrali obliko glede na poznavanje pravil in same oblike moškega tujega priimka, a je analiza pokazala, da nekateri v tej skupini anketiranih v primerjavi s tistimi z nižjo zaključno oceno (zd (2) in db (3)) obliko priimka izberejo na podlagi poznavanja pravil in oblike priimka. A kot že zapisano; statistično značilne povezave ni.

V pouk slovenščine v osnovnih in srednjih šolah bi bilo treba sistemsko vključevati vsebine, ki sicer niso neposredno določene z učnim načrtom, a naslavlajo aktualne jezikovne problematike. Za veliko teh je vzpostavljenih več interaktivnih učnih orodij: med njimi tudi portala *Fran* (2022) ter *Franček* (2022), aplikacija *SPiPP* (Stramljič Breznik in Pesek, 2020) in učno okolje *Slovenščina na dlani* (2022). Nekatera učna gradiva (*Moč jezika 2, Na pragu besedila*) že vključujejo nadgrajevanje znanja z interaktivnimi gradivi (portal *Fran(ček)*), spletnimi portali (*Jezikovna svetovalnica, Jezikovni spletovalec*) in dijake usmerjajo k raziskovanju jezika s pomočjo jezikovnih priročnikov, prilagojenih prav njim.

6 Literatura

- Černivec, M., Dobrovoljc, H. in Verovnik, T. (2021). Oblikoslovje in besedotvorje lastnih imen: analiza zapisovalnih težav uporabnikov. V F. Marušič, P. Mišmaš, R. Žaucer (ur.), *Škrabčevi dnevi 11: zbornik prispevkov s simpozija 2019* (str. 1–10). Nova Gorica: Univerza v Novi Gorici.
- Dobrovoljc, H. (2014). *Sklanjanje ime francoskega kraja »Honfleur«*. Dostopno prek: <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/717/sklanjanje-ime-francoskega-kraja-honfleur> (19. 9. 2022).
- Kovač, M. idr. (2005). *Učbeniki in družba znanja*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Krapš Vodopivec, I. idr. (2022). *Slovenščina 2, Moč jezika 2*. Učbenik z vajami za 2. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol, 1. del. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Križaj M. idr. (2021). *Na pragu besedila 2 – izdaja s plusom*. Učbenik za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Prenovljena izdaja, 1. natis. Ljubljana: Rokus Klett.
- Križaj M. idr. (2021a). *Na pragu besedila 2 – izdaja s plusom*. Samostojni delovni zvezek za slovenski jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol, 1. del. Prenovljena izdaja, 1. izd., 2. ponatis. Ljubljana: Rokus Klett.
- Mirtič, T. (2016). *Sklanjanje samostalnika »prapor«*. Dostopno prek: <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/1186/sklanjanje-samostalnika-prapor> (12. 12. 2022).
- Poznanovič Jezeršek, M. idr. (2018). *Učni načrt. Slovenščina. Gimnazija; splošna, klasična, strokovna gimnazija*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Rotovnik Omerzu, A. in Stramljič Breznik, I. (2022). Podaljšava večzložnih tujih priimkov moškega spola z osnovo na -r. V T. Lengar Verovnik in U. Vranjek Ošlak (ur.), *Pravopis na zrnu graha: razprave o pravopisnih vprašanjih* (str. 297–322). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Slemenjak, T. idr. (2021). *Barve jezika 2*. Učbenik za slovenščino v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. 1. izd., 4. ponatis. Ljubljana: Rokus Klett.

- Slemenjak, T. idr. (2021a). *Barve jezika 2*. Samostojni delovni za slovenščino v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol, 1. del. 1. izd., 4. ponatis. Ljubljana: Rokus Klett.
- Slovenščina na dlani, interaktivno učno e-okolje*. (2022). Dostopno prek: <http://projekt.slo-na-dlani.si/sl/aktivnosti/> (10. 1. 2023).
- Spletišče Fran*. (2022). Dostopno prek: <https://fran.si/> (15. 12. 2022).
- Spletišče Fran, Slovenski pravopis – pravila*. (2001). Dostopno prek: https://fran.si/134/slovenski-pravopis/datoteke/Pravopis_Pravila.pdf (15. 12. 2022).
- Spletišče Franček*. (2022). Dostopno prek: <https://www.xn--franek-l2a.si/> (15. 12. 2022).
- Stramljič Breznik, I. in Pesek, I. (2020). *SPiPP 2 – svojilni pridevniki iz prevzetih priimkov*. Spletna aplikacija za pomoč uporabnikom pri izražanju svojine za prevzete moške priimke. Maribor: Filozofska fakulteta Maribor. Dostopno prek: <https://spipp.ff.um.si/spipp2.html> (12. 12. 2022).
- Toporišič, T. (2004). *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- Uлага, K. in Javornik Krečič, M. (2016). Mnenja učiteljev o izbiri in rabi učbenikov za pouk slovenščine. *Pedagoška obzorja*, 31(2), 36–51. Novo mesto: Univerza v Novem mestu.
- Vogel, J., Kastelic, S. in Hodak, M. (2016). *Slovenščina 2, Z besedo do besede*. Učbenik za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Vogel, J., Kastelic, S. in Hodak, M. (2016a). *Slovenščina 2, Z besedo do besede*. Zbirka nalog za slovenščino – jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol, 1.del. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Vranjek Ošlak, U. (2020). *Sklanjanje moških imen »Tibor« in »Nymr«*. Dostopno prek: <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/4282/sklanjanje-mo%C5%A1kih-imen-tibor-in-nymer> (22. 9. 2022).